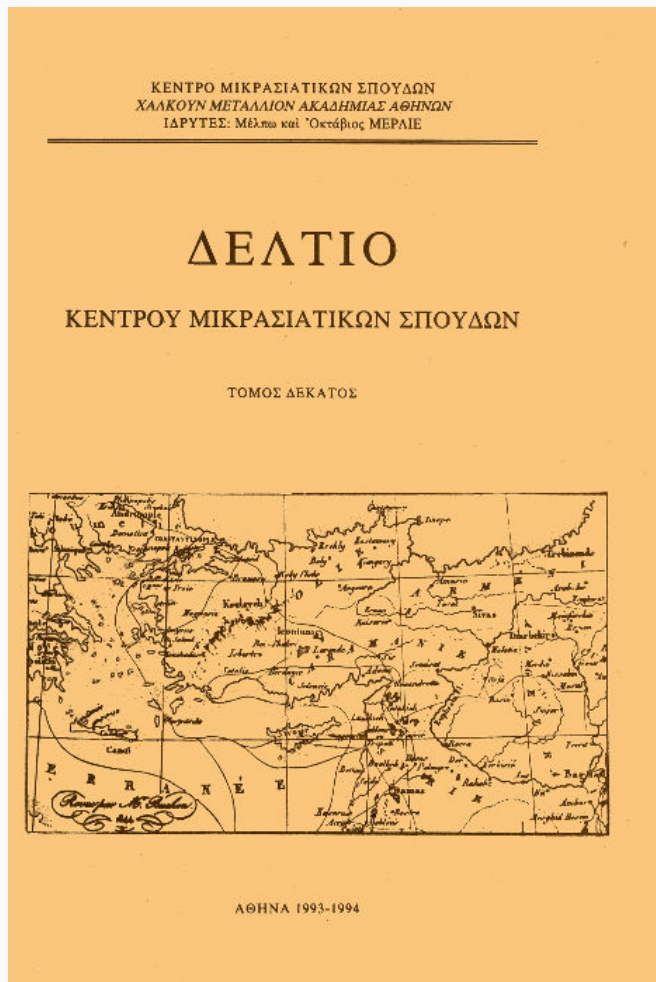

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 10 (1993)

**Sonia P. Anderson, An english consul in Turkey.
Paul Rycaut at Smyrna, 1667-1678**

Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης

doi: [10.12681/deltiokms.104](https://doi.org/10.12681/deltiokms.104)

Copyright © 2015, Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κιτρομηλίδης Π. Μ. (1993). Sonia P. Anderson, An english consul in Turkey. Paul Rycaut at Smyrna, 1667-1678. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 10, 379–381. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.104>

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Sonia P. Anderson, *An English Consul in Turkey. Paul Rycout at Smyrna, 1667-1678*. Ὁξφόρδη: Clarendon Press, 1989, xii + 323 σσ.

Ἡ δεσποινὶς Sonia Anderson, ὑποδιευθύντρια τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἱστορικῶν Χειρογράφων τῆς Μεγάλης Βρετανίας, δὲν ἔχει γράψει πολλὰ βιβλία κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴ τῆς σταδιοδρομία. Ἄπ' ὅ,τι εἶμαι σὲ θέση νὰ γνωρίζω, ἀφιέρωσε δεκαπέντε χρόνια τῆς ζωῆς της στὴν ἔρευνα καὶ τὴ συγγραφή ἐνὸς μόνου βιβλίου. Τὸ σύγγραμμα αὐτὸ, ποῦ ἔχει ὡς ἀντικείμενο τὰ ἔργα καὶ τὶς ἡμέρες τοῦ Paul Rycout, προξένου τῆς Levant Company στὴ Σμύρνη κατὰ τὴ δεκαετία 1667-1678, εἶναι ἀπὸ κάθε ἀποψη ἓνα βιβλίο μοναδικό. Πρόκειται γιὰ ἔργο ἐξαιρετικὸ τόσο ὡς πρὸς τὴν ἐμβέλεια καὶ διεξοδικότητα τῆς ἔρευνας, ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τῆς γραφῆς. Ἄρκει μιὰ σύντομη ματιὰ στὸν πίνακα τῶν βραχυγραφιῶν (σσ. x-xii) γιὰ νὰ ἀντιληφθεῖ ὁ ἀναγνώστης τὸ φάσμα τῶν ἀρχειακῶν καὶ ἔντυπων πηγῶν ποῦ ἀναδίφησε ἡ συγγραφέας γιὰ νὰ προβεῖ στὴ σύνθεση τῆς βιογραφίας τοῦ Βρετανοῦ λογιου καὶ διπλωμάτη ποῦ σφράγισε μὲ τὸ πέρασμά του τὴ δράση τῆς Levant Company στὴ Σμύρνη.

Μὲ τὸ πρίσμα τῆς βιογραφίας τοῦ Paul Rycout (1629-1700), ἡ δεσποινὶς Anderson ἀναπαριστᾷ μὲ ἀκρίβεια καὶ πειστικότητα μιὰ ὀλόκληρη ἐποχὴ στὶς σχέσεις τῆς Ἀγγλίας μὲ τὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία. Ἄν καὶ πρόκειται γιὰ τὴ βιογραφία ἐνὸς ἀνθρώπου ποῦ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του παρέμεινε γνωστὸς ὡς «ὁ Πρόξενος Rycout», παρὰ τὶς ἄλλες θέσεις ποῦ κατέλαβε μετὰ τὴ σμυρναϊκὴ του ἐμπειρία, τὸ βιβλίο δὲν ἀποτελεῖ συμβατικοῦ τύπου διπλωματικὴ ἱστορία. Χωρὶς νὰ παραμελεῖ τὸ πρωταρχικὸ αὐτὸ στοιχεῖο τοῦ θέματος, ἡ συγγραφέας κατορθώνει, ὡς πραγματικὴ δεξιότηχης τῆς μεθόδου τῆς διπλωματικῆς ἱστορίας, νὰ ἐντάξει τὴ βιογραφία τοῦ προξένου καὶ τὴν ἀφήγηση τῆς διπλωματικῆς του δράσης σὲ μιὰ εὐρύτερη καὶ πιὸ σύνθετη εἰκόνα, ποῦ ἀναπαριστᾷ τὴν ὀθωμανικὴ κοινωνία τοῦ δευτέρου μισοῦ τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνα καὶ μᾶς προσφέρει μιὰ ἀριστοτεχνικὴ σκιαγραφία τῆς Σμύρνης αὐτῆ ἐποχῆ. Ἄν καὶ ὁ Rycout ἀρχικὰ ὡς γραμματέας τοῦ πρέσβευος τοῦ βρετανικοῦ στέμματος στὴν Ὑψηλὴ Πύλη (1661-1666) καὶ ἀργότερα ὡς Πρόξενος τῆς Levant Company στὴ Σμύρνη, συναλλάσσεται κυρίως μὲ τὶς ὀθωμανικὲς ἀρχές, μὲ τοὺς διπλωματικοὺς ἐκπροσώπους τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων καὶ μὲ βρετανοὺς ἰδίως ἐμπόρους, ὥστόσο ἡ παραμονὴ του στὴν ὀθωμανικὴ ἐπικράτεια καὶ οἱ σχετικὲς πληροφορίες ποῦ διασώθηκαν στὰ πολλαπλὰ τεκμήρια αὐτῆς τῆς διαμονῆς συνθέτουν μιὰ πιὸ οὐσιώδη ἐμπειρία, μέρος τῆς ὁποίας ὑπῆρξε καὶ ἡ γνωριμία μὲ τὶς χρι-

στιανικές ἐθνότητες τῆς αὐτοκρατορίας, με τοὺς θεσμοὺς καὶ τὶς παραδόσεις τους, στοιχεῖα ποὺ ὁ Ryscaut περιγράφει με ἀκρίβεια στὰ κείμενά του.

Ἡ μελέτη τῆς δεσποινίδος Anderson ἀνοίγει με μιὰ ἐξοχη περιγραφή τῆς εὐρωπαϊκῆς παρουσίας στὴ Σμύρνη τὴν ἐποχὴ τοῦ Ryscaut, δείχνοντας, μεταξὺ ἄλλων, τὶς ἀπαρχές τῆς συγκρότησης τῆς πόλης ὡς τοῦ κοσμοπολιτικοῦ κέντρου στὸ ὁποῖο ἐπρόκειτο νὰ ἀποβεῖ κατὰ τοὺς ἐπόμενους δύομισι αἰῶνες ἕως τὸ 1922. Ἔτσι διακοσμεῖται τὸ σκηνικὸ γιὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ πρωταγωνιστῆ τῆς ἱστορίας, τοῦ Paul Ryscaut, τοῦ ὁποῖου ἡ πρῶιμη σταδιοδρομία ἐξιστορεῖται στὸ δεῦτερο κεφάλαιο. Ἀκολουθοῦν δύο σημαντικὰ κεφάλαια γιὰ τὴ Σμύρνη με συνοπτικὲς ἀλλὰ οὐσιαστικὲς περιγραφές τῶν εὐρωπαϊκῶν παροικιῶν στὴν πόλη (Βενετοί, Γενουάτες, Ὀλλανδοὶ καὶ Γάλλοι) καὶ τῶν προξενικῶν ἀρχῶν τους καθὼς καὶ τοῦ παραρτήματος τῆς ἀγγλικῆς Levant Company στὴν πόλη. Τὰ μέλη τοῦ παραρτήματος συνιστοῦσαν τὴ βρετανικὴ παροικία τῆς ὁποίας ἀνέλαβε τὴν ἡγεσία ὁ Ryscaut στὶς 5 Σεπτεμβρίου 1667. Ἡ λεπτομερὴς παρουσίαση τῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς διαχείρισης τῶν ὑποθέσεών της ἀπὸ τὸν Ryscaut κατὰ τὴ διάρκεια τῆς θητείας του ὡς Προξένου καταλαμβάνουν τὸν κύριο κορμὸ τοῦ βιβλίου. Ἀκολουθεῖ ἓνα ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον κεφάλαιο γιὰ τὴ συγγραφὴ τῶν τριῶν κυριότερων βιβλίων τοῦ Ryscaut: τοῦ ἔργου του γιὰ τὸν Ἑβραῖο ψευδο-Μεσσία Sabbatai Zevi (1626-1676), ποὺ ἔδρασε ἰδίως στὴ Σμύρνη κατὰ τὰ χρόνια τῆς ἐκεῖ παραμονῆς τοῦ ἀγγλοῦ προξένου (α' ἔκδοσις: Λονδίνο 1669) τῆς πραγματείας γιὰ τὴν «Παρούσα κατάσταση τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας» ποὺ ἐκδόθηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1679 καὶ ἀπέτελεσε, με τὶς ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις της, τὴ σημαντικότερη πηγὴ γιὰ τὴ γνώση τῶν δύο Ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν στὴ δυτικὴ Εὐρώπη μέχρι τὸν δέκατο ἔνατο αἰῶνα καὶ τὴν *Ἱστορία τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τὸ 1623 ἕως τὸ 1677*, ποὺ ἐκδόθηκε με χρονολογία τὸ 1680 καὶ ἀσκησε με τὶς πολλαπλὲς ἀνατυπώσεις της ἀνυπολόγιστη ἐπιρροή στὴ διαμόρφωση τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀντιλήψεων γιὰ τὸ ὀθωμανικὸ κράτος καὶ τὶς δυνατότητές του ὡς παράγοντα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱσορροπίας. Ἡ *Ἱστορία* τοῦ Ryscaut ἀποτελεῖ σημαντικώτατη πηγὴ γιὰ τὴν ὀθωμανικὴ ἱστορία τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνα, ἰδίως σὲ σχέση με ὄσες λεπτομέρειες κατέγραψε ὁ ἴδιος γιὰ μεγάλα σύγχρονα γεγονότα, ὅπως μεταξὺ ἄλλων ἡ πτώση τῆς Κρήτης στοὺς Τούρκους τὸ 1669. Ἡ συγγραφέας διαπιστώνει ὅτι στὸ ἱστοριογραφικὸ του ἔργο ὁ Ryscaut ἔχει ὡς πρότυπά του τὰ ἔργα τῶν μεγάλων κλασικῶν ἱστορικῶν, ἰδίως τοῦ Θουκυδίδη, τοῦ Τάκιτου καὶ τοῦ Τίτου Λιβίου ἀλλὰ συχνὰ ἐνδίδει καὶ στὰ «ἔνστικτα τοῦ δημοσιογράφου» καὶ καταγράφει μικρὲς λεπτομέρειες ποὺ προσδίδουν στὴν ἀφήγησή του ζωντάνια καὶ ἐλκυστικότητα.

Ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν κειμένων τοῦ Ryscaut ἡ συγγραφέας διαπιστώνει ὅτι ἡ παρουσίαση τῶν Τούρκων, Ἑλλήνων, Ἀρμενίων καὶ Ἑβραίων στὶς σελίδες του διακρίνεται γενικὰ ἀπὸ ἀμεροληψία, στάση ποὺ γίνεται λιγότερο ἐμφανὴς στὶς ἀναφορές του στοὺς ὑπηκόους τῶν κρατῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης με τοὺς ὁποῖους διασταυρώθηκαν οἱ δρόμοι του στὸν ὀθωμανικὸ χῶρο.

Ἡ στάση αὐτὴ δὲν περιορίσει πάντως τὴν ἐπίδραση τῶν κειμένων τοῦ Rycaut στὴ διαμόρφωση τῶν ἀπόψεων κορυφαίων συγγραφέων τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ ὅπως ὁ Locke, ὁ Montesquieu καὶ ὁ Gibbon. Χαρακτηριστικὸ τῆς ἔκτασης αὐτῆς τῆς ἐπιρροῆς ὑπῆρξε καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὁ μολδαβὸς ἡγεμόνας Δημήτριος Καντεμίρ, ποὺ δίκαια θεωρεῖται ὁ μέγιστος ρουμάνος συγγραφέας τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰώνα, μετέφρασε κατὰ λέξιν ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Rycaut, *The present state of the Ottoman Empire* (Λονδίνο 1667) τὴν ἔκτενη περιγραφὴ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας σὲ σύγγραμμά του πάνω στὸ θέμα αὐτό. Ἡ δεσποινὶς Anderson προσφέρει στὸν μελετητὴ τοῦ ἔργου τοῦ Rycaut μεγάλη ὑπηρεσία μὲ τὸν λεπτομερῆ πίνακα τῶν ἐκδόσεων τῶν ἔργων του ποὺ παραθέτει σὲ Α΄ Ἐπίμετρο τοῦ βιβλίου της (σσ. 294-297). Τὸ ἔργο ὀλοκληρώνεται μὲ τὴν ἀνασκόπηση τῆς δράσης τοῦ Rycaut μετὰ τὴν ἀποχώρησή του ἀπὸ τὴ Σμύρνη, γιὰ τὴν ὁποία διατήρησε ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἀμείωτα αἰσθητά «σεβασμοῦ καὶ στοργῆς», ὅπως ἐξομολογεῖται σὲ ἐπιστολὴ του τοῦ 1692.

Τὸ βιβλίον τῆς δεσποινίδος Anderson ἀποτελεῖ ἐξαιρετὴ συμβολὴ στὶς Μικρασιατικὲς σπουδὲς τόσο ὡς συνολικὴ σύνθεση καὶ ὡς πρότυπο ἀντίστοιχων μελετῶν, ὅσο καὶ γιὰ τὶς πολυποίκιλες νέες πληροφορίες ποὺ προσπορίζει στὴν ἔρευνα. Εἰδικότερα πολύτιμη εἶναι ἡ συνεισφορὰ τοῦ ἔργου στὶς Σμυρναϊκὲς σπουδὲς μὲ τὶς περιγραφὲς τῆς τοπογραφίας, τῆς πληθυσμιακῆς σύνθεσης καὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς Σμύρνης τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰώνα. Ἡ ἐρευνητικὴ πληρότητα, ἡ ὑποδειγματικὴ ἐπιστημονικὴ εὐσυνειδησία, τὸ κρυστάλλινο ὕφος καὶ ἡ ἱστορικὴ κρίση τῆς συγγραφέως καθιστοῦν τὸ βιβλίον της κατὰ τὴ γνώμη μου τὴν καλύτερὴ ἐπιστημονικὴ μονογραφία στὴν περὶ Σμύρνης ἱστορικὴ βιβλιογραφία γιὰ δεκαετίες.

ΠΑΣΧΑΛΗΣ Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ

Ἑλισάβετ Α. Ζαχαριάδου, *Ἱστορία καὶ θρόλοι τῶν παλαιῶν σουλτάνων (1300-1400)*. Ἀθήνα: Μορφωτικὸ Ἴδρυμα Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, 1991, 234 σσ.

Σὲ μιὰ ὅπως πάντα φροντισμένη ἔκδοση τοῦ Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος Ἑθνικῆς Τραπεζῆς ἡ Ἑλισάβετ Ζαχαριάδου παρουσιάζει στὸ ἑλληνικὸ κοινὸ τὸ χρονικὸ τοῦ Γιασῆ-Φακίχ, ὅπως αὐτὸ μᾶς σώζεται ἐνσωματωμένο στὸ ἔργο τοῦ Ἀσῆκ-Πασάζαντε, πολεμιστῆ καὶ χρονογράφου τοῦ 15ου αἰώνα. Ἡ ἀξία ὅμως αὐτῆς τῆς σημαντικῆς ἔκδοσης δὲν ἔγκειται μόνο στὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου (*Τὸ χρονικόν*), τὴν ἐπιτυχημένη ἀπόδοση τοῦ κειμένου, ποὺ τὸ κάνει προσιτὸ ὄχι μόνο στοὺς ἱστορικοὺς ἀλλὰ καὶ στὸ εὐρύτερο κοινόν, ἀλλὰ καὶ στὴν ἔκτενέστατη φιλολογικὴ καὶ ἱστορικὴ εἰσαγωγὴ ποὺ προτάσσει ἡ ἐκδότις στὸ πρῶτο μέρος (*Ἱστορικὸ πλαίσιο*). Κα-